

TUTUKLULARIN MİLLETVEKİLİ SEÇİLMESİ VE YASAMA DOKUNULMAZLIĞI

Deputy Eligibility of Arrested People and Legislative Immunity

Adem ÇELİK* -Mehmet TEKKOYUN*

ÖZET

Seçilme hakkı, Ülkemizde Anayasa ve kanunlar tarafından güvence altına alınmış ve bazı şartlara bağlanmıştır. Bu hak, 1982 Anayasası'nda "Temel Haklar ve Ödevler" kısmının "Siyasi Haklar ve Ödevler" başlıklı dördüncü bölümünde düzenlenmiştir.

Milletvekili seçilebilme şartları bakımından gerek 1982 Anayasası'nda gerekse de 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda *tutukluların milletvekili seçilmesine* engel teşkil edecek bir düzenleme bulunmamaktadır. Hüküm giymiş olanlar bakımından birtakım kısıtlamalar öngörülerek belli şartlarda hükümlülerin milletvekili seçilemeyeceği düzenlenmiş, tutuklular yönünden ise herhangi bir kısıtlamaya yer verilmemiştir. Bu nedenle, tutuklu kişiler de öngörülen şartları taşımaları halinde milletvekili seçimlerinde aday olabilecek ve seçmen iradesi doğrultusunda milletvekili seçilebileceklerdir. Seçilmeleri durumunda da genel kural olarak, yasama dokunulmazlığından faydalanabileceklerdir.

Ancak, Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen ağır cezayı gerektiren suçüstü hâlinde yakalanan veya seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesinde yasaklanan amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterip suç işleyen milletvekilleri, milletvekili seçilmeleri durumunda söz konusu suçlarla sınırlı olmak üzere yasama dokunulmazlığından faydalanamayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seçim, seçilme hakkı, YSK, seçilme yeterliliği, Tutuklu, Hükümlü, milletvekili seçimi, yasama dokunulmazlığı, yasama sorumsuzluğu.

ABSTRACT

The right of chosen is under the guarantee of constitution and laws, also it is subjected to conditions. That right is ordered in the fourth part, which is named "Civil Rights and Duties", of "Basic Rights and Duties".

Not only in the 1982 Constitution but also in Deputy Election Law No. 2839, there is no an arrangement for preventing arrested people to become deputy. In fact, there are some restrictions in terms of convicted who are in special circumstances, but

---

* Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi

* Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi

there is no restrains about arrested person. For that reason, if they have foreseeing conditions, arrested people will be parliamentary candidates and they will be chosen by the decision of electors. In addition, they will benefit from the freedom from arrest if they will be chosen.

However, the deputies, who defy to the Constitutional provision no.83 (to be taken in act with the capital offence) and no.14 (to be in act of forbidden purposes), will not benefit from the freedom from arrest .

Key words: Election, the right of eligibility, Supreme Election Council, the adequacy for eligibility, arrested, convicted, parliamentary elections, legislative immunity, the irresponsibility of legislation.

***

GİRİŞ

Seçimler, modern demokrasilerde tanımlayıcı bir kurum olmakla birlikte aynı zamanda modern demokrasilerin anahtar kurumudur. Demokrasilerde, meşruluğu sağlayacak en temel şart, seçimlerdir. Demokrasi, siyasi iktidarı kullanmaya yetkili olacakların, seçim yoluyla halk tarafından belirlenmesidir.

Günümüzde demokrasi denildiğinde anlaşılan ya da ilk akla gelen temsili demokrasilerdir¹. Ülkemizde de var olduğu şekliyle temsili demokrasilerde halk, belli süreler için görev yapmak üzere belli sayıda temsilci seçerek bu temsilciler eliyle devlet yönetiminde söz sahibi olabilmektedir². Temsili demokrasilerde halk tarafından seçilen temsilciler, sadece seçildikleri bölgeyi değil bütün milleti temsil etmektedir.

Halk tarafından yönetim olarak tanımlanan demokrasilerde özelde de temsili demokrasilerde olmazsa olmaz ilkelerin başında seçimler gelir ve bu seçimlerde seçmenlerin düşünceleri, iradeleri sandığa olabildiğince yansıtılır. Demokrasinin bir gereği olarak, kişilere kendi yöneticilerini belirleme olanağı sağlayan seçimler sayesinde bireyler, sandıkta iradelerini ortaya koyarak iktidarı belirlerler. Halkın seçimlerde ortaya koyduğu irade ise, seçimler sonucu seçilen vekiller tarafından iktidara taşınır. Bu bağlamda, seçme ve seçilme hakkı, bu kurgunun en önemli unsurlarındandır. Seçme ve seçilme hakkının elde edilmesi ile halk yönetime katılma ve yönetimde söz sahibi olma hakkına kavuşmuştur³.

---

¹ Ali PARLAR-Muzaffer HATİPOĞLU, Seçim Kanunları ve Uygulaması, Ankara-2009, s. 1.

² Yavuz ATAR, "Türkiye'de Seçim Sistemlerinin Gelişimi ve Siyasi Hayat Üzerindeki Etkileri", Doktora Tezi, Konya-1990, s.9.

³ Hasan BURAN, "Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katılımlı Yönetim", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, TODAİE, Ankara-1995, Cilt 1. s.212.

Demokratik bir hukuk devleti olan ülkemizde seçimlerle ilgili kurallar, Anayasamızda ve bu konuda çıkartılmış kanunlarda açık şekilde düzenlenmiştir.

Bu çalışmada esas olarak, tutukluların milletvekili seçilmesi ile seçilmeleri durumunda yasama dokunulmazlığından faydalanıp faydalanamayacakları hususu üzerinde durulacaktır. Ancak, daha sağlıklı bir anlatım için ilk olarak, milletvekili seçilme yeterliliği kapsamında milletvekili seçilebilme şartları üzerinde durulması yararlı olacaktır.

I- MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ

A-Genel Olarak

Seçilme hakkı, ülkemizde Anayasa ve kanunlar tarafından güvence altına alınmış ve bazı şartlara bağlanmıştır⁴. Bu hak, 1982 Anayasası'nda "Temel Haklar ve Ödevler" kısmının "Siyasi Haklar ve Ödevler" başlıklı dördüncü bölümünde düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nın 67 nci maddesinde, vatandaşların, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçilme hakkına sahip olduğu belirtilmiş, bu hakkın kullanılabilmesi için gereken şartlar ise 1982 Anayasası'nın "Milletvekili seçilme yeterliliği" kenar başlıklı 76 ncı maddesinde düzenlenmiştir. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "Milletvekili seçilemeyecek olanlar" kenar başlıklı 11 inci maddesinde de paralel düzenlemelere yer verilmiştir⁵. 1982 Anayasası'nın 67 inci maddesinin 1 inci fıkrasında, vatandaşların, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, *seçilme* ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesinin 1 inci fıkrasında da, yirmibeş yaşını dolduran her Türk'ün milletvekili seçilebileceği hüküm altına alınmıştır. Maddenin 2 nci fıkrasında ise, milletvekili seçilme yeterliliği yönünden sınırlama getirilmiş ve en az ilkokul mezunu olmayanların, kısıtlıların, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların, kamu hizmetinden yasaklıların, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanların milletvekili seçilemeyeceği belirtilmiştir. Yine, zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsız-

---

⁴ Levent GÖNENÇ, Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara-2008, s.158.

⁵ GÖNENÇ, a.g.e, s, 159.

lık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine⁶ katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanların ise affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemeyeceği öngörülmüştür.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesinde de 1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesine paralel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre;

“a) İlkokul mezunu olmayanlar,

b) Kısıtlılar,

c) Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

d) Kamu hizmetinden yasaklılar,

e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar ile

f) Affa uğramış olsalar bile;

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

2. Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

4. Türk Ceza Kanunu'nun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar”

milletvekili seçilemeyecektir

---

⁶ Maddedeki terör eylemleri ifadesi 1982 Anayasasında 27/12/2002 tarihinde 4777 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle getirilmiştir. Değişiklikten önce “terör eylemlerine katılma” ibaresi yerine “ideolojik veya anarşik eylemlere katılma” ibaresi kullanılmaktaydı.

1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesi ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesi birlikte değerlendirildiğinde milletvekili seçilebilme şartları aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

B- Milletvekili Seçilebilme Şartları

1- Türk Vatandaşı Olmak

Kişinin milletvekili seçilebilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Devletinin vatandaşı olması gerekmektedir. 1982 Anayasasında, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu belirtilmiştir⁷. Yine 1982 Anayasasına göre, Türk babanın veya Türk ananın çocuğunun Türk olduğu hüküm altına alınmış ve vatandaşlığın ancak kanunun gösterdiği şartlarla kazanılacağı ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedileceği düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesinde yirmibeş yaşını dolduran her Türk'ün milletvekili seçilebileceği ifade edilmiştir. Buna göre her Türk, milletvekili seçilme hakkına sahiptir. Madde metninde geçen "Türk" kavramını, 1982 Anayasası'nın Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğunu belirten 66 ncı maddesiyle birlikte değerlendirmek ve Türk vatandaşı olarak anlamak gerekir. Nitekim Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 10 uncu maddesinde "yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir" ifadesine yer verilmiştir⁸. Şu halde, milletvekili seçilebilmek için vatandaşlık bakımından aranan şart "Türk vatandaşı" olmaktadır⁹.

Vatandaşlık bakımından, vatandaşlığın doğum yoluyla veya sonradan kazanılması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Öte yandan, kişinin çifte vatandaşlığa sahip olması da milletvekili seçilmesine engel değildir. Zira ne 1982 Anayasasında ne de seçimleri ve seçim işlemlerini düzenleyen kanunlarda çifte vatandaşlığın seçilme hakkına engel olacağına dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Öyleyse Türk vatandaşlığı yanında başka bir ülke vatandaşlığına da sahip olan kişiler, milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahiptir¹⁰.

---

⁷ Nitekim 1982 Anayasası'nın 66 ncı maddesinin 1 inci fıkrasında, "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" ifadesine yer verilmiştir.

⁸ GÖNENÇ, s, 161.

⁹ Zeynep Burcu AKBABA, "Milletvekili Seçilme Yeterliliği", Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2010, s.83.

¹⁰ Zira Türk vatandaşlığının yanı sıra bir başka ülkenin vatandaşlığını taşıyanlar, Türk hukuku bakımından Türk vatandaşı olarak işlem görürler. 27 Kasım 2007 tarih ve 5718 sayılı "Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun"un 4. maddesinin, 1. fıkrasının b bendinde yer alan "Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda

2- Yirmi beş (25) Yaşını Doldurmuş Olmak

1982 Anayasası'nın 76 ıncı maddesinin 1 inci fıkrasında, yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşının milletvekili seçilebileceği öngörülmüştür¹¹. Maddeye göre milletvekili seçilebilmek için 25 yaşın doldurulmuş olması gerekmektedir. Burada üzerinde durulması gereken husus, milletvekili seçilebilmek için öngörülen 25 yaşını doldurma şartının ne zaman gerçekleşmiş olması gerektiğidir. Bu konuda, Yüksek Seçim Kurulunun (YSK) kararları yol gösterici konumundadır. YSK, bir kişinin yaş açısından milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olup olmadığı konusunda değerlendirme yapılırken, aday listelerinin YSK ya verildiği tarihin değil, yapılacak olan seçim tarihinin esas alınması gerektiğini belirtmiştir¹².

Milletvekili seçilebilmek için aday olan kişinin yaşının tespitinde, kural olarak ilgilinin nüfus kütüğündeki bilgiler esas alınacaktır.

YSK, yaş düzeltme kararlarının seçilme yaşına etki edeceğini kabul etmekle birlikte, bu konuda mahkemelerce verilen kararların kesinleşmiş olması gerektiğini ifade etmiştir¹³.

3- Kısıtlı Olmamak

Fiil ehliyetine sahip olmak için ayırt etme gücüne sahip olmak ve ergin olmak tek başına yeterli değildir, aynı zamanda ilgili kişinin kısıtlı da olmaması gerekmektedir. 4271 sayılı Türk Medeni Kanununa göre kısıtlılık dört halde söz konusu olabilmektedir. Bunlar; *a-akıl hastalığı ve zayıflığı*, *b-savurganlık*, *alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı*, *kötü yaşama tarzı*, *kötü yönetim*, *c-bir yıl veya daha fazla uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olma durumu*, *d-ilgilinin geçerli nedenlere dayanan talebidir*. Bir kişinin milletvekili seçilebilmesi için sayılan nedenlerin herhangi birinden ötürü hakkında kısıtlılık kararı verilmemiş olması gerekmektedir.

4- En az İlkokul Mezunu Olmak

Türk vatandaşı olmaları halinde Türk hukuku... uygulanır" hükmü de bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

¹¹ Seçilebilme yaşı, 1982 Anayasası'nın 76 ıncı maddesinde 13/10/2006 tarihinde TBMM de kabul edilen ve 17/10/2006 tarihli ve 26322 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5551 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası 25'e indirilmiştir. Söz konusu değişiklikten önceki seçilebilme yaşı ise 1924 ve 1961 Anayasalarında olduğu gibi 30 olarak benimsenmişti.

¹² YSK, 2004/421, Ahmet Hamdi ÜNLÜ – Hasan ERBİL, Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara-2007. s.679-680.

¹³ YSK, 1984/1867, Zekeriya YILMAZ, Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti, Seçkin Yayınevi, Ankara-1999, s. 21.

Milletvekili seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olmak şarttır¹⁴. Seçmen olmak için aranmayan bu şart, milletvekili seçilmek için zorunludur. Zira, okuma yazma bilmeyen bir milletvekilinin bu görevini yerine getirmesi mümkün değildir. YSK, ilkokuldan mezun olma şartının adaylık aşamasında var olması gerektiğini belirtmiştir¹⁵.

5- Yükümlü Olduğu Askerlik Hizmetini Yapmış Olmak

Milletvekili seçilebilmek için yükümlü olunan askerlik hizmetinin, başvuru tarihi itibarıyla yapılmış olması gerekmektedir. Askerlik hizmetini yapmayanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip değildir. Ülkemizde askerlik hizmeti erkekler için zorunludur. Askerlik hizmeti ile yükümlü olmayan kadınlar ve özrü nedeniyle askerlik hizmetinden muaf olanlar bakımından askerlik hizmetini yapmış olma şartı aranmaz.

YSK, “askerlik hizmetini yapmış olmak” ifadesinin “askerliğini yapmış”, “askerliğini yapmış sayılmış” ve “askerliğe elverişli olmadığı saptanmış” şeklinde yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır¹⁶.

6- Kamu Hizmetinden Yasaklı Olmamak

1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesine göre, kamu hizmetinden yasaklı olanların milletvekili seçilebilmeleri söz konusu değildir. Benzer bir düzenlemeye Milletvekili Seçim Kanununda da yer verilmiştir. Kamu hizmetinden yasaklılık hali, Türk Ceza Kanununun “güvenlik tedbirleri” başlıklı 53 üncü maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, kişi işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak, seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan yoksun bırakılacak ve mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanınca ya kadar da bu hakları kullanamayacaktır.

7- Belli Suçlardan Hüküm Giymiş Olmamak

1982 Anayasası'nın 76 ncı maddesinin 2 nci fıkrası gereğince, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar ile zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüyeye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı

---

¹⁴ Bu konuda 1961 Anayasası 68 inci maddesinde, 1982 Anayasasından farklı olarak, Türkçe okuyup yazma bilmeyenlerin milletvekili seçilemeyeceğini öngörmüş, ilkokul ya da herhangi bir okuldan mezun olma şartını aramamıştır.

¹⁵ YSK, 1990/309, Yılmaz, s. 190-192.

¹⁶ YSK, 2001/169, Ünlü ve Erbil, s.475-477.

cı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemeyecektir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11 inci maddesine göre de, taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar ve affa uğramış olsalar bile;

-Basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,

-Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,

-Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

-Türk Ceza Kanunu'nun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar,

milletvekili seçilemeyeceklerdir.

II-TUTUKLULARIN MİLLETVEKİLİ SEÇİLMESİ

Bilindiği üzere tutuklama, ceza yargılamasında zorunlu hâllerde hâkimin verdiği karara dayanılarak henüz kesin bir hükümle hapis cezasına mahkûm edilmeden kişinin hürriyetinin kaldırılmasıdır. Tutukluluk, tutuklama kararının infazına başlanmasıyla başlayıp salıverilmesine kadar geçen süreyi kapsamaktadır. Tutuklu ise, hakkında yürütülen bir soruşturma ya da yapılan yargılama sırasında Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre tedbir olarak özgürlüğü kısıtlanan kişidir¹⁷.

Hukuk sistemimiz içerisinde masumiyet karinesini ifade eden “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz” (Anayasa madde 38/4) ilkesi benimsenmiştir. Masumiyet karinesi uyarınca, bir kimsenin

---

¹⁷ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 100 ve devamı maddelerinde tutuklama ve tutuklanmanın şartları düzenlenmiştir.

suçlu olarak nitelendirilebilmesi, hakkında yaptırım uygulanabilmesi ve uygulanan yaptırımın sonucu olarak da bir kısım hak mahrumiyetlerinin doğması (seçme ve seçilme hakkından yoksun bırakılma gibi) o kimsenin kesin hükümle mahkûm olmasına bağlıdır¹⁸. Bir kimsenin mahkûm edilebilmesi için ise, hakkındaki her türlü şüphenin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Şu durumda tutuklu kişiler, haklarındaki yargılama süreci henüz devam eden ve masumiyet karinesi gereğince de suçlulukları sabit oluncaya kadar masum olan kimselerdir. Bir kimsenin bir suçtan ötürü tutuklu olması demek, onun suçlu olduğu anlamına gelmez. Bu bağlamda, tutukluluk hali nedeniyle kişilerin seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan yoksun bırakılması gibi bir durum söz konusu değildir.

Yukarıda milletvekili seçilme yeterliliği başlığı altında izahına çalışılan milletvekili seçilebilme şartları bakımından, ne 1982 Anayasasında ne de 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda tutukluların milletvekili seçilmesine engel teşkil edecek her hangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Gerek 1982 Anayasası, gerekse 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, hüküm giymiş olanlar bakımından birtakım kısıtlamalar öngörerek belli şartlarda hükümlülerin milletvekili seçilemeyeceğini düzenlemiştir. Tutuklular yönünden ise herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Bu noktadan hareketle, ister soruşturma aşamasında isterse kovuşturma aşamasında hangi suçtan¹⁹ tutuklu olursa olsun tutuklu kişiler de öngörülen şartları taşımaları halinde milletvekili seçimlerinde aday olabilecek ve seçmen iradesi doğrultusunda milletvekili seçilebileceklerdir.

Bu noktada tartışılması gereken husus, tutuklu olan kişilerin milletvekili seçilmeleri durumunda diğer tutuklu olmayan milletvekillerinin sahip olduğu yasama dokunulmazlığından faydalanıp faydalanamayacakları konusudur.

III-YASAMA DOKUNULMAZLIĞI VE MİLLETVEKİLİ SEÇİLMELERİ HALİNDE TUTUKLULARIN DURUMU

A-Yasama Dokunulmazlığı, Kapsamı ve Amacı

1982 Anayasası'nın 83 üncü maddesi "yasama dokunulmazlığı" kenar başlığı altında, yasama dokunulmazlığı ve yasama sorumsuzluğu adı veri-

---

¹⁸ Adem ÇELİK, "AİHS ve Türk Hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi)", Terazi Dergisi, Ağustos 2009, Sayı:36, s. 66.

¹⁹ Burada suçun niteliği, yani kasıtlı ya da taksirli olması önemli değildir, tutuklu ister kasıtlı isterse taksirli bir suçtan tutuklu bulunsun milletvekili seçilebilecektir.

len, gerek hukuki nitelikleri gerekse amaçları birbirinden farklı iki kuruma yer vermiştir²⁰.

Anayasa'nın 83 üncü maddesine göre; "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır."

Anayasa'nın 83 üncü maddesinin birinci fıkrası, öğretide "yasama sorumsuzluğu" olarak adlandırılmaktadır²¹. Bu hükme göre, milletvekilleri, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden" sorumlu tutulamazlar²². Bu hüküm, milletvekillerinin Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden sorumlu tutulamayacaklarını belirtmek suretiyle milletvekillerine yasama işlevlerini çekinmeksizin yerine getirebilecekleri bir ortam sağlamıştır²³. Yasama sorumsuzluğu, yasama çalışmalarıyla ilgili fiiller yönünden milletvekilleri için tam bir koruma sağlar ve sürekli niteliktedir. Milletvekili, sorumsuzluk kapsamına giren bir eyleminden ötürü, milletvekilliği sıfatı sona ermiş dahi olsa kovuşturulamaz²⁴. Yasama sorumsuzluğunun amacı, milletvekillerine tam bir serbesti ve hürriyet içerisinde

---

²⁰ Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara-2009, s.287; Kadir AKTAŞ, Yasama Dokunulmazlığı, Ankara-2009, s, 44; Bülent TANÖR-Necmi YÜZBAŞIOĞLU, Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayını, 9.Bası, s,229.

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Özbudun, s,287-289; ÖZCAN'a göre, Yasama sorumsuzluğu, "Milletvekili ve Bakanlar Kurulu üyelerinin meclis çalışmaları ile ilgili olarak Mecliste kullandıkları oy, söyledikleri söz ve ileri sürdükleri düşüncelerden Meclis dışında bir makam tarafından cezai olarak sorumlu tutulamamalarıdır" Hüseyin ÖZCAN, Bakanların Yasama Sorumsuzluğu, http://www.akader.info/KHUKA/2006_eylul/6.pdf (son erişim tarihi 28/4/2011)

²² AKTAŞ, s, 43.

²³ Metin FEYZİOĞLU, "Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler", <http://www.fevzioglu.av.tr/yavin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html>, (son erişim tarihi 28/4/2011)

²⁴ ÖZBUDUN, s,288, Metin KIRATLI, Parlamenter Muafiyetleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1961, s. 24; Yavuz ATAR, Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Mimoza, Konya, 2002, s.222; Attila ÖZER, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 224; AKTAŞ, s, 46.

çalışma ortamı hazırlayarak milletin iradesinin tam olarak yansıtılmasını ve milletvekillerinin yasama görevlerini yerine getirmesini sağlamaktır.²⁵

Yasama dokunulmazlığının asıl anlamını ifade eden 83 üncü maddenin ikinci fıkrasına göre ise milletvekillerinin, meclis kararı olmadıkça yakalanmaları, sorgulanmaları, tutuklanmaları ve yargılanmaları mümkün değildir. Milli iradenin kesintisiz olarak meclise yansımını isteyen Anayasa Koyucu, aynı maddenin üçüncü fıkrasında da, milletvekili hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün infaz edilmesinin milletvekilliği sıfatının sona ermesine bırakılacağı hükmünü getirmiştir²⁶.

Yasama dokunulmazlığı, sorumsuzluktan farklı olarak milletvekillerine yasama çalışmaları dışındaki fiillerinden dolayı nisbî ve geçici nitelikte bir koruma sağlar²⁷. Dokunulmazlık, Meclis tarafından kaldırılabilir, hatta Anayasada belirtilen bazı durumlarda -ağır cezalı suçüstü hâlinde olduğu gibi- Meclisin kararına dahi gerek olmaksızın ilgili milletvekili tutulabilir, sorguya çekilebilir, tutuklanabilir ve yargılanabilir. Dokunulmazlık, ilgilinin milletvekilliği sıfatı devam ettiği sürece devam eder, milletvekilliği sona erdikten sonra ilgili milletvekili hakkında ceza kovuşturması yapılabilir²⁸.

Dokunulmazlık kurumu, hukukî niteliği itibarıyla biri muhakeme engeli diğeri infaz engeli olmak üzere iki biçimde ortaya çıkar²⁹. Dokunulmazlığı meclis kararıyla veya kendiliğinden kalkmadıkça milletvekilinin tutulamayacağını, sorgulanamayacağını, tutuklanamayacağını ve yargılanamayacağını hükme bağlayan 83 üncü maddenin ikinci fıkrası muhakeme engeli olan dokunulmazlığı, seçimden önce veya sonra verilmiş bir mahkûmiyet hükmünün yerine getirilmesinin üyelik sıfatının sona ermesine erteleneceğini belirten 83 üncü maddenin üçüncü fıkrası ise infaz engeli olan dokunulmazlığı düzenlemektedir³⁰.

Yasama dokunulmazlığı, milletvekilinin, temsil görevini gereği gibi yerine getirmesini sağlamayı amaçlar ve bu amaç doğrultusunda, milletvekili hakkında çeşitli muhakeme işlemlerinin yapılmasını ve verilen bir ceza

---

²⁵ Zafer GÖREN, Anayasa Hukukuna Giriş, İzmir-1997, s. 215; AKTAŞ, s. 46.

²⁶ ÖZBUDUN, s. 288; KIRATLI, s. 24.

²⁷ AKTAŞ, s. 46.

²⁸ ÖZBUDUN, s. 289.

²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. AKTAŞ, s. 52-60.

³⁰ Metin FEYZİOĞLU, "Yasama Dokunulmazlığı", AÜHFD, Cilt 42, Sayı1-4, 1991-1992, s. 22. ; Bahri ÖZTÜRK, "Görev Suçlarında Özel Soruşturma ve Yargılama Kuralları", Yeni Türkiye, Sayı,14, Mart-Nisan 1997, s.854.

mahkûmiyetinin infazını engeller³¹. Bir başka anlatımla yasama dokunulmazlığının amacı, milletvekillerini keyfi ve asılsız ceza kovuşturmalardan ve tutuklamalardan korumak suretiyle milletvekilinin vazife yapmaktan alıkonulmasını sağlamaktır³².

Yasama dokunulmazlığı ile ilgili bu kısa anlatımdan sonra incelediğimiz konu itibarıyla önem arz eden yasama dokunulmazlığı kapsamı dışında kalan hallere ayrıca değinmek gerekmektedir.

B-Yasama Dokunulmazlığı Kapsamı Dışında Kalan Haller

Genellikle çağdaş hukuk sistemlerinde, milletvekillerinin yasama faaliyetlerine katılmalarını, muhalefet işlevlerini yerine getirmelerini engelleyebilecek cezai ve idari kovuşturmalar çerçevesinde yapılan işlemler, yasama dokunulmazlığı kapsamındadır. Burada, önemli olan hangi suçların dokunulmazlık kapsamı dışında tutulacağına belirlenmesidir. Kural olarak, bütün çağdaş anayasalar, suçüstü hâlini yasama dokunulmazlığı kapsamı dışında tutmaktadır. Bizim Anayasamız da benzer bir düzenleme içermektedir. 1982 Anayasası, suçüstü haline ek olarak, Anayasa'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması" başlığını taşıyan 14 üncü maddesi kapsamına giren durumları da yasama dokunulmazlığının istisnaları arasında saymıştır³³.

1982 Anayasası'nın 83 üncü maddesinde "yasama dokunulmazlığı" öngörülerek, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekilinin, Meclisin kararı olmadıkça tutulamayacağı, sorguya çekilemeyeceği, tutuklanamayacağı ve yargılanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, aynı maddenin devamında ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ile seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumlar istisna tutularak yasama dokunulmazlığı kapsamı dışına çıkarılmıştır³⁴.

Bu gibi hallerde milletvekili ile ilgili yargılama süreci, milletvekilinin meclisteki çalışmalarına katılmasını engelleyebileceği için her iki halde de

---

³¹ FEYZİOĞLU, "Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler", <http://www.feyzioglu.av.tr/vayin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html>, (son erişim tarihi 28/4/2011)

³² AKTAŞ, s. 46.

³³ "Seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumlar", ilk kez 1982 Anayasasında yer almış ve metne Milli Güvenlik Konseyince eklenmiştir.

³⁴ Hüseyin ÖZCAN; Yasama Bağışıklıkları, Seçkin Yayınları, Ankara-2006, s. 150; Kemal GÖZLER, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa-2000, s. 321; GÖREN, s. 214; AKTAŞ, s. 82.

yetkili makam, durumu gecikmeksizin ve doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır³⁵.

1-Ağır Cezayı Gerektiren Suçüstü Hâli

Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "ağır cezayı gerektiren suçüstü hali" yasama dokunulmazlığının birinci istisnası olarak düzenlenmiş ve kapsam dışı bırakılmıştır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü halinde, milletvekilinin dokunulmazlıktan faydalanamayacağına dair böyle bir düzenleme yapılmasının nedeni, isnadın ciddiliği konusunda kuvvetli bir karinenin söz konusu olmasıdır³⁶. Bu istisna nedeniyle milletvekilinin yasama dokunulmazlığından faydalanamaması için iki şartın bir arada gerçekleşmiş olması gerekmektedir³⁷. Buna göre;

-Suç ağır cezayı gerektiren bir suç olmalıdır.

-Suçüstü hâli söz konusu olmalıdır.

Milletvekili dokunulmazlığının istisnası olarak ifade edilen "ağır cezayı gerektiren suç" kavramından anlaşılması gereken, Ağır Ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlardır³⁸. Ağır Ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçların neler olduğu, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanununun 12 nci maddesinde ifade edilmiştir. Bu hükme göre; kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m.250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m, 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işler, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına girmektedir.

---

³⁵ TANÖR-YÜZBAŞIOĞLU, s, 235.

³⁶ ÖZBUDUN, s.289; Feyzioğluna göre; bu durumda isnadın ciddiliği konusunda kuvvetli bir karine bulunması nedeniyle söz konusu istisna, yasama dokunulmazlığının amacına aykırı değildir. FEYZİOĞLU, "Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler", <http://www.feyzioglu.av.tr/yayin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html>, (son erişim tarihi 28/4/2011)

³⁷ Ayhan DÖNER, "Parlamentar Bağımsızlıklar", http://hukuk.ertzincan.edu.tr/dergi/makale/2004_VIII_3.pdf. (erişim tarihi 5/52011); AKTAŞ, s, 84.

³⁸ FEYZİOĞLU, "Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler", <http://www.feyzioglu.av.tr/yayin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html>, (son erişim tarihi 28/4/2011)

Suçüstü hâli ise, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda tanımlanmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 2 nci maddesinde suçüstü halinin,

-İşlenmekte olan suç,

-Henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç,

-Fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç,

ifade ettiği belirtilmiştir³⁹.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü halinin gerçekleşmesi durumunda, milletvekili dokunulmazlığı kendiliğinden ortadan kalkmaktadır⁴⁰. Bu durumda, meclisin iznine gerek olmaksızın savcı soruşturmaya başlayabilir. Milletvekili normal vatandaşmış gibi tutuklanıp kovuşturulabilir.⁴¹ Ancak, yetkili makam, Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca söz konusu durumu, hemen ve doğrudan doğruya Anayasa'nın emredici hükmü gereği Meclise bildirmek zorundadır.

Yasama dokunulmazlığının temel amacı milletvekillerini, keyfi ve asılsız ithamlara karşı korumaktır. Suçüstü halinde ise artık ilgili hakkında ithamdan öte ciddi bir suç isnadı söz konusudur⁴². Bu gibi hallerde halen milletvekillerine dokunulmazlık tanınması ve bu şekilde onların korunması, yasama dokunulmazlığının amacını aşan ve milletvekillerine ayrıcalık tanıyan bir durum ortaya çıkarır⁴³. Bu nedenle, bu tür bir korumayı, ne demokrasiyle ne de hukuk devletiyle bağdaştırmak mümkün değildir. Bu tür bir koruma, en temelde eşitlik ilkesine aykırıdır, kamunun adalet duygularını incitir.⁴⁴

---

³⁹ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4 üncü maddesinde de "Suçüstü: İşlenmekte olan suç, henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç, fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç," ifade eder denilmektedir.

⁴⁰ GÖREN, S,215

⁴¹ ÖZCAN, s, 156.

⁴² KIRATLIYA göre; suçüstü halinde artık asılsız, uydurma veya siyasi saiklere dayalı suç isnat edildiği iddiası ortadan kalkmıştır. KIRATLI, s,100.

⁴³ Ayhan DÖNER, "Parlamentar Bağımsızlıklar", http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/2004_VIII_3.pdf. (erişim tarihi 5/52011)

⁴⁴ KIRATLI, s,100; AKTAŞ, 83.

2-Anayasa'nın 14 üncü Maddesindeki Durumlar

Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre, yasama dokunulmazlığının diğer istisnası, Anayasa'nın 14 üncü maddesiyle yasaklanmış amaçlar doğrultusunda işlenen suçlardır. 83 üncü maddenin 2 nci fıkrasında, *seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumların yasama dokunulmazlığının kapsamında olmadığı belirtilmiştir.* Bu hükme göre, bir milletvekilinin yasama dokunulmazlığı kapsamında sağlanan korumadan faydalanamaması için, suçun soruşturmasına seçimden önce başlanılmış olması ve isnat edilen suçun Anayasa'nın 14 üncü maddesinde düzenlenen durumlarla ilgili olması gerekmektedir.

“Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” başlıklı Anayasa'nın 14 üncü maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında “Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanıyan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz” hükmü yer almaktadır.

Anayasa'nın 14 üncü maddesinde, doğrudan doğruya belli suç tiplerinden bahsedilmemiş, sadece birtakım kavramlar, ilkeler ve faaliyetler belirtilmiştir.⁴⁵ Maddenin bu şekilde kaleme alınmış olması, doktrinde maddeye yönelik bir takım eleştirilerin olmasına yol açmıştır.

Gözler, 14 üncü maddedeki düzenleme şeklinin, ceza hukukundaki kanunilik ve kıyas yasağı ile çeliştiğini ileri sürmektedir. Nitekim yazara göre, maddedeki kavram ve ilkeler muğlâktır, hangi suçların 14 üncü madde kapsamında kaldığı objektif olarak yanıtlanabilecek bir soru değildir. Bu madde kapsamına hangi suç türlerinin girdiği noktasında yapılacak olan

---

⁴⁵ Anayasa'nın 14 üncü maddesinde 3/10/2001 gün ve 4709 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak maddenin kapsamı daraltılmıştır. Nitekim Anayasa'nın 14 üncü maddesini değiştiren 4709 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin gerekçesinde “...maddenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17 nci maddesi ile uyumlu hale getirilerek eylem ve yorum yoluyla hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasının önlenmesine yönelik hükümler öngörülmektedir” denilmiştir.

saptamanın, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın kanunilik ve kıyas yasası ilkelerine ters düşeceğini belirtmiştir⁴⁶.

FeYZioğlu'na göre; maddede “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı” ve “Devlete veya kişilere, Anayasa'yla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını” amaçlayan faaliyetlerden söz edilmektedir. Yine yazara göre bu düzenleme, fiili ya da suç tipini değil, amacı esas almaktadır ve 83 üncü maddedeki istisnanın kapsamının keyfi bir şekilde genişlemesine sebebiyet verecek pek çok belirsizlik içermektedir.⁴⁷

Gerçekten de doktrinadaki bir kısım görüşlerde de dile getirildiği üzere, Anayasa'nın 14 üncü maddesi kapsamına giren durumların karşılığını tek tek Türk Ceza Kanunu'nda bulmak oldukça güçtür.

Anayasa'nın 14 üncü maddesinde “kötüye kullanma” olarak değerlendirilen eylemler;

1-Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,

2-İnsan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunmak,

3-Devletin veya kişilerin, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunma,

şeklinde ifade edilebilir⁴⁸.

Şu durumda, kanaatimizce, hangi suç türlerinin Anayasa'nın 14 üncü maddesi kapsamında kaldığı noktada değerlendirme yapılırken, gerçekleştirilen eylemin maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda işlenip

---

⁴⁶ GÖZLER, s, 326.

⁴⁷ FeYZioğlu, aynı makalesinde ayrıca şu hususa da değinmiştir. Ona göre, “isnadın ağırlığı, muhakkak surette isnadın ciddi olduğu anlamına gelmeyeceğinden, milletvekilinin, Anayasa'nın 14. maddesi kapsamında değerlendirilecek suçlardan birini işlediğinin iddia edilmesinde, soruşturmanın seçimden önce başlamış olması şart koşulmuş dahi olsa, isnadın ciddiliğini gösteren bir karineden de söz edilemez. Çünkü kişinin milletvekili seçileceğinin önceden tahmin edilebildiği bir durumda, siyasi saiklerle hareket eden veya bu saiklerle hareket edenlerce yanıtılan soruşturma organının, söz konusu şartın yerine getirilmesini sağlaması imkansız değildir” FeYZioğlu, “Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler” <http://www.feYZioğlu.av.tr/yayin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html>, (son erişim tarihi 28/4/2011).

⁴⁸ ÖZCAN, s, 159.

işlenmediğine ve bu konuda ceza kanununda düzenlenmiş suç tipi olup olmadığına bakılmalıdır. Bu anlamda, Türk Ceza Kanununa bakıldığında ise;

- Dördüncü Bölümdeki “Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar” (TCK madde 302 ilâ 308),
- Beşinci Bölümdeki “Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar” (TCK madde 309 ilâ 316),
- Altıncı Bölümdeki “Milli Savunmaya Karşı Suçlar” (TCK madde 317 ilâ 325),
- Yedinci Bölümdeki “Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk” (TCK madde 326 ilâ 339),

Anayasa'nın 14 üncü maddesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Türk Ceza Kanunu'nun bu bölümlerinde düzenlenmiş olan suçlar, genel olarak;

- Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmayı,
- Anayasal düzeni ve anayasal düzenin işleyişini yıkmayı,
- Cebir ve şiddet kullanarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs etmeyi,
- Yine cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya Türkiye Büyük Millet Meclisinin ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs etmeyi,

ifade eden suçlardır.

Anayasa'nın 14 üncü maddesi kapsamında yasaklanan amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterip, ceza kanunlarının suç saydığı fillerden birini işleyen milletvekili hakkında muhakeme (soruşturma ve kovuşturma) işlemlerinin yapılabilmesi, eylemin “seçimden önce işlenmiş ve soruşturmasına seçimden önce başlanmış olması” şartıyla mümkündür⁴⁹. Bu şartların olması durumunda, milletvekili hakkında seçilmeden önce başlayan mu-

---

⁴⁹ Şayet suç, seçimden sonra işlenmiş veya soruşturmaya seçimden sonra başlanmış ise yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümler uygulanacaktır. ÖZCAN, s. 160.

hakeme işlemlerine seçimden sonra da devam edilecektir. Bir başka anlamıyla, istisna hükmünün uygulanması durumunda milletvekili, seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki suçlardan biri nedeniyle tutulabilecek, sorguya çekilebilecek, tutuklanabilecek ve yargılanabilecektir⁵⁰. Bu hallerde artık milletvekili, söz konusu suç nedeniyle yasama dokunulmazlığının sağlamış olduğu korumadan faydalanamayacaktır.

2007 genel seçimlerinde, Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan istisna kapsamında (Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumla ilgili) bir olay yaşanmıştır. Bağımsız seçilen bir milletvekili hakkında; seçimlerden önce İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından PKK/Kongra-Gel üyesi olmak suçundan TCK'nın 314/2 ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nu 5inci maddeleri gereğince cezalandırılması istemiyle kamu davası açılmıştır.

İlgili kişi, açılan dava sonucu Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklu yargılanırken 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerde milletvekili seçilince, vekili aracılığıyla milletvekili seçilmiş olması nedeniyle mahkemeden tahliye talebinde bulunmuştur.

Ağır Ceza Mahkemesi de başvuru üzerine verdiği kararında, milletvekili seçilen sanık hakkında, Anayasa'nın 83 üncü maddesi gereğince yasama dokunulmazlığı kapsamında "sanığın terör örgütüne üyelik suçundan bir milletvekili olarak meclisin kararı olmadıkça tutukluluk haline ve yargılamasına devam edilemeyeceği" gerekçesine dayanarak bihakkın tahliye kararı vermiştir⁵¹.

Tahliye kararına İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından itiraz edilmiş, itiraz üzerine kararını gözden geçiren Ağır Ceza Mahkemesi, bu kez

---

⁵⁰ Sulhi DÖNMEZER-Sahir ERMAN; Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Beta Basımevi, 12.Basım, Cilt.1, İstanbul-1997, s, 274.

⁵¹ 2007 genel seçimlerinde gerçekleşen bu olaya ilişkin verilen kararlar ilgili olarak, Emekli Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu, ".... hangi partiden olursa olsun, milletvekili seçiminden önce devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı işlendiği öne sürülen suç, dokunulmazlık kapsamı dışındadır. İlgili milletvekili hakkında soruşturmaya seçimden önce başlandığı için yasama dokunulmazlığı ile ilgili hükmün uygulanması olanağı da ortadan kalkar. İlgili milletvekili, bu durumda yasama dokunulmazlığından yararlanamaz. Çünkü yasama dokunulmazlığı kazanılmamıştır. İşlediği öne sürülen suçtan dolayı soruşturmanın yürütülmesi gerekir. İlgili kişi, milletvekili olduğu için tahliye edilemez. Böyle bir karar, hukuki bir hatadır. Anayasa'nın 83. maddesinin yasama dokunulmazlığına getirdiği ayırık hal gözardı edilmiştir. Anayasa'nın 14. maddesine aykırı suç işlediği öne sürülen kişinin, milletvekili seçilmesi halinde soruşturma durdurularak, Meclis'e göndermeyi mahkeme yapamaz" görüşünü dile getirmiştir. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6961916_p.asp.

de daha önceki tahliye gerekçesini değiştirerek “sanığın milletvekili seçilmiş olması, bu niteliği gereği sanığın kaçma ihtimalinin ve delilleri karartma durumunun kalmamış olması” nedeniyle tahliye kararı vermiştir.

Tahliye kararı verilmekle birlikte sanık hakkındaki yargılamaya devam edilmiştir. Bu süreçte sanık vekili tahliye kararından sonra müvekkili hakkındaki yargılamanın durdurularak milletvekilliği bittikten sonra devam edilmesi gerektiğini ileri sürmüş ve mahkemeden bu konuda karar vermesini talep etmiştir.

Mahkeme, duruşma sırasında verdiği ara kararında, milletvekili seçilen sanığın, üzerine atılı suçun, Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz hükmü kapsamında yer aldığını ve sanık hakkındaki soruşturmanın seçimlerden önce başladığını, kamu davasının da milletvekili seçilmesinden önce açıldığını belirterek Anayasa'nın 14 üncü ve 83/2 maddelerinin değerlendirilmesi sonucu sanık hakkındaki yargılanmanın durdurulması talebinin reddine karar vermiştir⁵².

SONUÇ

Milletvekili seçilebilme şartları bakımından gerek 1982 Anayasası'nda gerekse de 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda *tutukluların milletvekili seçilmesine* engel teşkil edecek her hangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Hüküm giymiş olanlar bakımından birtakım kısıtlamalar öngörülerek belli şartlarda hükümlülerin milletvekili seçilemeyeceği düzenlenmiş, tutuklular yönünden ise herhangi bir kısıtlamaya yer verilmiştir. Bu nedenle, tutuklu kişiler de öngörülen şartları taşımaları halinde milletvekili seçimlerinde aday olabilecek ve seçmen iradesi doğrultusunda milletvekili seçilebilecekler, seçilmeleri durumunda da yasama dokunulmazlığından faydalanabileceklerdir.

Ancak, Anayasa'nın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen ağır cezayı gerektiren suçüstü hâlinde yakalanan veya seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesinde yasaklanan amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterip suç işleyen milletvekilleri, milletvekili seçilmeleri durumunda söz konusu suçla sınırlı olmak üzere yasama dokunulmazlığından faydalanamayacaktır.

---

⁵² İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinin 2006/358 esas sayılı dava dosyası.

Zira, suçüstü halinde, milletvekili hakkında artık ciddi bir isnat söz konusudur ve bu durumda milletvekiline dokunulmazlık tanınması, milletvekillerini haksız ve asılsız ithamlara karşı koruma sağlayan yasama dokunulmazlığının amacıyla bağdaşmaz. Anayasa'nın 14 üncü maddesi ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı için olmazsa olmaz unsurları ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle, Anayasa Koyucu, milletvekilinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığına kasteden bir suçu işlemekle suçlanmasına rağmen, dokunulmazlıktan yararlanmaya devam etmesini kamu yararına aykırı görmüştür⁵³.

Sonuç olarak, ağır cezayı gerektiren suçüstü halinin yasama dokunulmazlığından ayırık tutularak kapsam dışına çıkarılması çağdaş hukuk sistemlerinin benimsediği bir uygulamadır⁵⁴. Buna karşılık, Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki durumların istisna tutulması ise, doktrindeki bir kısım yazarlar tarafından maddedeki belirsizlikler nedeniyle eleştiri konusu yapılsa da Anayasa'nın 83 üncü maddesi gereğince uygulanmak durumundadır.

Ağır cezayı gerektiren suçüstü halinde yakalanan veya seçimden önce soruşturmasına başlanmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki suçları işlediği iddia olunan milletvekilinin isnat edilen suç nedeniyle dokunulmazlığı söz konusu olmayacaktır. Bu gibi hallerde, Meclis tarafından milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması konusunda bir karar verilmesine gerek yoktur.

Yasama dokunulmazlığı koruması, milletvekilliği sıfatının kazanılmasıyla başlayıp kaybedilmesiyle sona erdiğinden, seçimler sırasında tutuklu bulunan kişilerin de kural olarak milletvekili seçilmeleriyle dokunulmazlıktan faydalanmaları gerekir. Anayasayı 83 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, genel kural, milletvekili seçilen kişiler hakkında soruşturma ve kovuşturma yasağı olmasıdır. Yani, bir suçtan dolayı tutukluysen milletvekili seçilen kişi yasama dokunulmazlığına kovaşacağından genel kural uyarınca derhal serbest bırakılmalıdır.

Buna karşılık, kanaatimizce, Anayasa'nın 83 üncü maddesinde belirtilen dokunulmazlık kapsamı dışında bırakılan hususlardan birinin varlığı halinde, milletvekili seçilen kişinin soruşturma ve kovuşturma kapsamında tutuklanması veya tutuklu olan milletvekilinin tutukluluk halinin devamı-

---

⁵³ FEYZİOĞLU, s. 43.

⁵⁴ Erdoğan TEZİÇ, Türk Anayasa Hukuku, s. 387.

na karar verilmesi için Meclis kararına gerek yoktur. Hangi tür karar verilirse verilsin verilen kararın meclise bildirilmesi yeterli olacaktır⁵⁵.

Bununla birlikte, bunlarla bağlantılı olsa bile, başka soruşturma ve kovuşturmalar açısından muhakeme engeli devam eder. Bağlantılı suçlarla ilgili işlemler, milletvekilliği sıfatının sona ermesine kadar ertelenmelidir. Yargılama süreci içerisinde, isnat konusu fiilin vasıflandırılmasında değişiklik olması ve suçun dokunulmazlığın istisnası olma özelliğini kaybetmesi durumunda ise, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223/8 maddesi gereğince durma kararı verilmelidir⁵⁶.

***

KAYNAKÇA

- Adem ÇELİK,** AİHS ve Türk Hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi), Terazi Dergisi, Ağustos 2009, Sayı:36.
- Ahmet Hamdi ÜNLÜ – Hasan ERBİL,** Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara-2007.
- Ali PARLAR- Muzaffer HATİPOĞLU,** Seçim Kanunları ve Uygulaması, Ankara-2009.
- Attila ÖZER,** Anayasa hukuku Genel İlkeler, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara-2005
- Ayhan DÖNER,** "Parlamentar Bağışlıklar", http://hukuk.erkincan.edu.tr/dergi/makale/2004_VIII_3.pdf f. (erişim tarihi5/52011).
- Bahri ÖZTÜRK,** "Görev Suçlarında Özel Soruşturma ve Yargılama Kuralları", Yeni Türkiye, Sayı,14, Mart-Nisan 1997.
- Bülent TANÖR-**

---

⁵⁵ Bu gibi durumlarda, seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturmanın niteliğine göre ilgili yargı merci, Anayasa'nın 83üncü maddesi uyarınca, tutuklama dahil uygun gördüğü kararları verebilecektir. Savcılar ve mahkemeler, yargılama sürecinde her türlü muhakeme (yakalama, ifade alma, sorguya çekme, tutuklama, yargılama gibi) işlemlerini yasal mevzuat çerçevesinde yapabileceklerdir.

⁵⁶ Ceza Muhakemesi Kanununun 223/8 inci maddesi "Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir. Ancak, soruşturmanın veya kovuşturmanın yapılması şarta bağlı tutulmuş olup da şartın henüz gerçekleşmediği anlaşılırsa; gerçekleşmesini beklemek üzere, durma kararı verilir. Bu karara itiraz edilebilir " şeklindedir.

Tutukluların Milletvekili Seçilmesi ve Yasama Dokunulmazlığı
Adem ÇELİK-Mehmet TEKKOYUN

Necmi YÜZBAŞIOĞLU,	Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayını, 9.Bası, İstanbul-2009.
Erdoğan TEZİÇ,	Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayını, 12.Bası, İstanbul-2007.
Ergun ÖZBUDUN,	Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara-2009.
Hasan BURAN,	“Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katılımlı Yönetim”, Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri, TODAİE, Ankara-1995, Cilt 1.
Hüseyin ÖZCAN,	Yasama Bağışıklıkları, Seçkin Yayınevi, Ankara-2006.
Kadir AKTAŞ,	Yasama Dokunulmazlığı, Adalet Yayınevi, Ankara-2009.
Kemal GÖZLER,	Türk Anayasa Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa-2000.
Levent GÖNENÇ,	Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara-2008.
Metin FEYZİOĞLU,	Yasama Dokunulmazlığı Üzerine Düşünceler”, http://www.feyzioglu.av.tr/yayin/yasama-dokunulmazligi-uzerine-dusunceler.html , (son erişim tarihi 28/4/2011)
Metin FEYZİOĞLU,	“Yasama Dokunulmazlığı”, AÜHFĐ,Cilt 42, Sayı 1-4, 1991-1992.
Metin KIRATLI,	Parlamentar Muafiyetleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1961.
Sulhi DÖNMEZER-	
Sahir ERMAN,	Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku, Beta Basımevi, 12.Basım, Cilt.1, İstanbul-1997.
Yavuz ATAR,	“Türkiye’de Seçim Sistemlerinin Gelişimi ve Siyasi Hayat Üzerindeki Etkileri”, Doktora Tezi, Konya-1990.
Yavuz ATAR,	Türk Anayasa Hukuku, 2. Baskı, Mimoza, Konya-2002.
Zafer GÖREN,	Anayasa Hukukuna Giriş, İzmir-1997.
Zekeriya YILMAZ,	Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti, Seçkin Yayınevi, Ankara-1999.
Zeynep Burcu AKBABA,	“Milletvekili Seçilme Yeterliliği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2010.